

Niemiecki ruch identytarystów — próba klasyfikacji ideologicznej

The Identitarians in Germany — an attempt at an ideological classification

Agata Kałabunowska*

Abstrakt

Celem postawionym w artykule jest przybliżenie polskiemu czytelnikowi profilu ruchu niemieckich identytarystów oraz próba jego ideologicznej oraz politologicznej klasyfikacji. Autorka rozważa możliwość umiejscowienia identytaryzmu na politycznym spektrum prawica — lewica, a także przedstawia korzenie ideologiczne ruchu w prądzie myślowym Nowej Prawicy. Następnie prezentuje genezę, metody działalności oraz rys ideologiczny niemieckiego odłamu identytarystów i próbuje wytłumaczyć popularność ruchu w tym kraju.

Słowa kluczowe: niemiecki ruch identytarystów, lewica, prawica, ideologia

Abstract

The article aims at presenting the ideological profile of the identitarian movement in Germany. It starts with a general overview of the issues with the classification of the identity movements in the classical political spectrum of left and right and then presents the origins of the identitarian ideology in the New Right. Finally, authoress describes in details the origins, tactics and ideological core of the German section of the movement, trying to explain its popularity in this country.

Key words: identitarian movement in Germany, lefts, rights, ideology

* Instytut Nauk Politycznych i Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie (a.kalabunowska@gmail.com)

Wstęp

Pojawienie się ruchu identytarystów w Niemczech (Identitäre Bewegung Deutschland, IBD) stanowiło istotną zmianę na niemieckiej scenie nowych, pozaparlamentarnych ugrupowań politycznych. Zdomowieni w RFN tradycyjni gracze polityczni, a także opinia publiczna, zaskoczeni zostali gwałtownością rozwoju ruchu i jego znaczną popularnością, zwłaszcza wśród młodego pokolenia Niemców.

Ciekawa mieszanka ideologiczna, jaką prezentuje IBD, przedstawiana w bardzo nowoczesny i chwytliwy sposób, nadaje się do głębszej analizy politologicznej, społecznej i ideologicznej. Celem postawionym w niniejszym artykule jest próba przeprowadzenia takiej analizy, a zarazem przedstawienie polskiemu czytelnikowi profilu ruchu, który w Polsce stawia swoje pierwsze kroki i którego zagraniczny sukces stanowi dla obserwatorów życia politycznego swoistą zagadkę intelektualną. Warto zaznaczyć, że brak dostępnej literatury dotyczącej identytarystów dotyka nie tylko polskich odbiorców — wbrew pozorom stanowi to także problem w samych Niemczech. Przez długi czas identytaryści pozostawali niezauważeni zarówno przez dziennikarzy oraz naukowców, jak i przez oficjalne instytucje zajmujące się monitorowaniem radykalnych ugrupowań politycznych w RFN. Dopiero w 2014 roku powstał pierwszy oficjalny raport ministerialny wzmiankujący o działalności IBD. Również niemieccy akademicy wydają się nie nadążać za zmianami zachodzącymi w szeregach tamtejszych radykałów. Ponadto wszelkie rzetelniejsze próby analizy profilu ideologicznego ruchu są często szybko i boleśnie krytykowane przez znanych badaczy ekstremizmu politycznego, którzy niestety nie uzupełniają tej luki w wiedzy o współczesnym społeczeństwie niemieckim własnymi publikacjami¹.

Niniejszy artykuł składa się z trzech części. W pierwszej części podjęta zostanie próba zakwalifikowania IBD na politycznym spektrum prawica—lewica. Następnie przybliżona zostanie geneza ruchu, wywodzącego się z ideologii Nowej Prawicy. W kolejnej części zaprezentowana zostanie historia ruchu w Niemczech, uwaga skupiona będzie jednak głównie na rysie ideologicznym, symbolice i retoryce IBD. Mimo że nauka zawsze odnosi się do jedynie do aktualnego stanu rzeczy, warto podkreślić, że w przypadku zjawisk tworzących się w przestrzeni online — a do takich właśnie zalicza się współczesny fenomen identytaryzmu — konieczne jest zachowanie szczególnej uwagi co do aktualności informacji. Pragnę zatem zaznaczyć, że niniejszy artykuł opiera się na stanie badań z początku 2017 roku.

¹ Zob. m.in. recenzję pracy „Rechte Kulturrevolution. Wer und was ist die Neue Rechte von heute” autorstwa J. Bruns, K. Glösel, N. Strobl, dokonaną przez A. Pfahl-Traughber: Die „Neue Rechte“, <http://hpd.de/artikel/11574> (dostęp: 11.01.2017). „Nie każda cienka książka musi być konieczne powierzchnowa” — skwitował politolog.

Prawa czy lewa strona sceny politycznej?

Stojąc na stanowisku, że podział ideologiczny na polityczną lewicę i prawicę wciąż istnieje, mimo licznych burzliwych dysput nad koniecznością dokonywania tego typu klasyfikacji, warto poświęcić chwilę uwagi problemom z zakwalifikowaniem identytarystów do jednej z tych grup. Współczesne ruchy skupiające się na kwestii tożsamości, w tym także niemiecki IBD, często w swoich deklaracjach ideowych podkreślają niezależność od mainstreamowej polityki, a co za tym idzie — od tradycyjnych podziałów na scenie politycznej. Cały ich polityczny i ideologiczny program opiera się, ich zdaniem, na kwestiach zaniedbanych przez tradycyjne partie. Zmęczeni takim stanem rzeczy aktywiści z kręgów identytarystycznych nie chcą być zatem postrzegani jako pionki w tej samej grze politycznej, której zasady tak silnie krytykują.

Alan Arwine i Lawrence Mayer w swojej pracy nad ruchami „tożsamościowymi” stwierdzają, że plasują się one poza tradycyjnie przyjętą logiką podziału na prawicę i lewicę. Podział ten miałby odpowiadać jedynie klasycznym partiom politycznym, opierającym się na społeczno-ekonomicznych konfliktach społecznych. Autorzy piszą: „[...] odnosimy się do tradycyjnej [...] polityki, definiowanej poprzez tradycyjne spektrum lewica—prawica jako do polityki interesu”². Ruchy identytarystyczne miałyby wyrastać w luce powstałej poprzez odchodzenie od tak rozumianej polityki oraz spadające poparcie dla klasycznych partii. Partie należące do tego nowego typu ugrupowań politycznych „są definiowane nie poprzez pravicową bądź lewicową orientację w ich tradycyjnym rozumieniu, co raczej poprzez identyfikację z kulturalnie lub etnicznie definiowaną społecznością bądź nacją”³. Jako że pojęcia społeczności czy narodu same w sobie nie dają się zakwalifikować po jednej ze stron politycznego spektrum, ruchy skoncentrowane na tychże zjawiskach również miałyby niejako mieć prawo pozostać poza pravicowo-lewicowo rozumianą polityką — konkludują badacze. Politykę tożsamości należy ich zdaniem mierzyć inną skalą aniżeli tradycyjna skala pravicowo-lewicowa. Ta nowa oś bieć ma od szowinistycznego patriotyzmu po „subkulturalną secesję”⁴.

Warto także zaznaczyć, że mimo wielu punktów wspólnych z linią ideologiczną skrajnej prawicy niemieckiej ruch IBD zyskuje poniekąd na radykalnym odcieciu się od grup pravicowo-ekstremistycznych, uprawianym na wzór przywołanej logiki ruchów „tożsamościowych”. Ze względu na zaszłości historyczne separowanie się od przymiotnika „skrajny” czy „ekstremistyczny” działa na korzyść nowych grup społecznych czy politycznych w Niemczech. Stosowanie

² A. ARWINE, L. MAYER: *Identity Politics as an Alternative to Conservatism and Social Democracy*. Lewiston 2011, s. 6. To i wszystkie tłumaczenia z języka angielskiego i niemieckiego, znajdujące się w niniejszym tekście, są mojego autorstwa.

³ Ibidem, s. 7.

⁴ Ibidem, s. 13.

w politycznej działalności retoryki skupionej na kulturze, narodzie, pielęgnowaniu własnych tradycji i języka sprawia wśród obserwatorów ruchu wrażenie, że jest on w pewien sposób mniej radykalny czy niebezpieczny aniżeli inne ruchy skrajne działające obecnie na terenie RFN. Jest to jednak wrażenie mylne, gdy uświadomimy sobie, że rasizm, ksenofobia czy antysemityzm również koncentrują się na niewinnie brzmiącym pojęciu nacji czy grupy etnicznej, które dla identytarystów są równie istotne. Bardzo cienka jest zatem granica tego rozróżnienia. Niektórzy badacze podkreślają, że już sam termin „tożsamość” może w niemieckich realiach brzmieć podejrzanie. Tożsamość jako pojęcie sugeruje bowiem dewaluujące odgraniczenie od — przedstawianych często jako zagrożenie — wszystkich „innych”⁵.

Nowa Prawica jako źródło ideologiczne ruchu i dalsze problemy z jego klasyfikacją

Niezależnie od przekonań niemieckich identytarystów na temat ich własnej klasyfikacji na osi lewica—prawica, w naukach politycznych panuje przekonanie, że ruch ten — podobnie jak inne narodowe odłamy „globalnego” ruchu identytarystów — ma swoje źródła w głównej mierze w prądzie myślowym Nowej Prawicy.

Termin „Nowa Prawica” został w Niemczech po raz pierwszy użyty w celu przeprowadzenia kategoryzacji ugrupowania politycznego Aktion Neue Rechte (Akcja Nowa Prawica)⁶. Ugrupowanie to działało w latach 1972—1974, a powstało w wyniku rozłamu wewnątrz Nationaldemokratische Partei Deutschlands (Narodowodemokratycznej Partii Niemiec), którą od tego momentu aż po dzień dzisiejszy zalicza się do klasycznych partii „starej” skrajnej prawicy⁷. ANR wyraźnie nawiązywała do francuskiej Nowej Prawicy, a samo jej odłączenie od NPD nastąpiło w wyniku porażki poniesionej przez to ugrupowanie w wyborach parlamentarnych w 1969 roku⁸.

⁵ U. STARK URRESTARAZU: *Neue Macht, neue Verantwortung, neue Identität? „Deutschlands Rolle in der Welt“ aus identitätstheoretischer Perspektive*. „Zeitschrift für Außen- und Sicherheitspolitik” 2015, Nr. 1, s. 174.

⁶ S. SALZBORN: *Renaissance of the New Right in Germany? A Discussion of New Right Elements in German Right-wing Extremism Today*. „German Politics and Society” 2016, No 2, s. 36. Warto dodać, że niektórzy badacze, jak cytowany w dalszej części opracowania M. Maciejewski, widzą w tym wydarzeniu jedynie jeden z elementów kreowania Nowej Prawicy, której załączki ideologiczne pojawiły się już w Niemczech wcześniej.

⁷ R. STÖSS: *Die extreme Rechte in der Bundesrepublik*. Opladen 1989, s. 141.

⁸ Porażka ta *nota bene* zakończyła tzw. II falę rozwoju skrajnej prawicy w Niemczech, która miała przybrać na sile ponownie dopiero w latach 80. i 90.

Niemieccy badacze przyjmują jako definicję Nowej Prawicy następujące stwierdzenie: prąd myślowy wewnątrz skrajnej prawicy, odwołujący się do ideologii rewolucji konserwatywnej czasów Republiki Weimarskiej, której celem jest reorientacja przyjętego systemu wartości — choć nie wszyscy są co takiego podsumowania zgodni⁹. Nowopravicowe partie, ruchy i wydawnictwa skupiały się przede wszystkim na popularyzacji kwestii tożsamości narodowej¹⁰. Za głównego teoretyka ruchu w RFN uznaje się Henninga Eichberga, którego dzieło *Nationale Identität* (Monachium 1978) stanowi główny punkt odniesienia dla wszystkich kolejnych ugrupowań powstałych pod szyldem niemieckiej Nowej Prawicy¹¹. Lata świetności naukowych i politycznych dyskusji nad tym prądem myślowym w Niemczech przypadają jednak dopiero na ostatnią dekadę XX wieku, głównie w kontekście pojawienia się na scenie politycznej partii Die Republikaner (republikanie).

Samuel Salzborn dywagując nad rozumieniem terminu „Nowa Prawica”, z jednej strony jako odnoszącego się do okresowych, czasowych zmian wewnątrzpravicowego ekstremizmu, z drugiej zaś — w najwęższym ujęciu — do ruchów neopravicowych, stwierdza, że wspólną cechą wszelkich prób wyjaśnienia Nowej Prawicy jest po prostu fakt jej odseparowania od prawicy „starej”. Zaznacza się ono zarówno pod względem organizacyjnym, strategicznym, jak i ideologicznym. Celami politycznymi tej odnowionej prawicy mają być zarówno intelektualizacja programu oraz przekazu politycznego, jak i dążenie do osiągnięcia kulturalnej hegemonii, budowanej na tych nowych intelektualnych podstawach¹². Osiągnięcie hegemonii kulturowej ma dokonywać się między innymi dzięki wykorzystaniu mediów i prasy w celu dotarcia do jak najliczniejszego grona odbiorców. Alain de Benoist, teoretyk francuskiej Nowej Prawicy, podsumowuje ten cel wyraźnie stwierdzeniem, że zwolennikom tego prądu myślowego chodzi przede wszystkim o przeprowadzenie „kulturalnej rewolucji z prawa”¹³. Nie rzecz więc zatem we wprowadzeniu kilku zmian w pravicowym systemie myślenia, lecz w radykalnej reorientacji jego całej politycznej i społecznej filozofii. Jak wykazane zostanie w dalszej części tekstu, jest to idea bardzo bliska niemieckim identytarystom.

Tak zarysowane dążenia ruchów Nowej Prawicy kontrastowały je wyraźnie z tradycyjnymi ugrupowaniami skrajnej prawicy, skoncentrowanymi w dużym stopniu na „niezintelektualizowanym” militarystycznym i działalności bojówkar-

⁹ A. BRAUNER-ORTHEN: *Die Neue Rechte in Deutschland. Antidemokratische und rassistische Tendenzen*. Opladen 2001, s. 12.

¹⁰ Ibidem, s. 21.

¹¹ G. HENTGES, G. KÖKGIRAN, K. NOTTBOHM: *Die Identitäre Bewegung Deutschland (IBD) — Bewegung oder virtuelles Phänomen?* „Forschungsjournal Soziale Bewegungen“ 2014, Nr. 3, s. 2.

¹² Ibidem, s. 36—38.

¹³ M. MACIEJEWSKI: *Z problematyki kształtowania się radykalnej prawicy w Niemczech po II wojnie światowej*. „Politeja” 2004, nr 2, s. 233.

skiej. Nowoprawicowi aktywiści krytykowali także działalność parlamentarną starej prawicy i skupiali swoją uwagę na innych formach działalności politycznej, aniżeli tylko i wyłącznie ugrupowaniach parlamentarnych. Ta cecha wyraźnie zaznacza się także w przypadku ruchu IBD.

Przedstawione cechy ideologiczne zarysowują się wyraźnie w pismach związanych z ruchem Nowej Prawicy. W Niemczech były to (lub są do dziś) pisma „Criticón“ (Krytyka), „Wir Selbst“ (My sami), „Junge Freiheit“ (Młoda wolność), „Mut“ (Odważa), „Sezession“ (Secesja) czy „Blaue Narzisse“ (Niebieskie narcyzy). Ich publikowanie stanowiło krok milowy na drodze do realizacji, jakim była chęć osiągnięcia kulturowej hegemonii. Ideologiczne zaplecze niemieckiej Nowej Prawicy stanowi również społeczność intelektualistów zgromadzonych w tzw. Thule Seminar, a także organizacje: Institut für Staatspolitik (którego nazwę można by przetłumaczyć jako instytut ds. polityki państwa) czy Bibliothek des Konservatismus (Biblioteka Konserwatyzmu). Warto zaznaczyć, że oprócz identytarystów, do współczesnych „wyznawców” ideologii Nowej Prawicy zalicza się w Niemczech obecnie także Pegidę oraz partię Alternatywa dla Niemiec, w nieodległej Austrii zaś — kontrowersyjną Wolnościową Partię Austrii¹⁴. Ich obecność na współczesnej scenie politycznej dowodzi ciągłej aktualności tego prądu myślowego

W sferze praktycznej działalności ruchy Nowej Prawicy adaptowały pewne elementy tradycyjnie przypisywane ruchom lewicowym, co tym bardziej utrudnia wspomnianą klasyfikację polityczną. Już sama chęć intelektualizacji ruchu wskazuje na takie lewicowe zapożyczenie. Innym jest na przykład dążenie do tworzenia luźniejszych i mniej zinstytucjonalizowanych form działalności¹⁵. Również polscy badacze przestrzegają przed sugerowaniem się przymiotnikiem „prawica” w nazwie Nowej Prawicy. „Nie zawsze wymienione określenia trafnie odzwierciedlają polityczny charakter ugrupowań nazwanych w ten sposób, bowiem niektóre z nich były bądź są raczej organizacjami lewicowymi niż prawicowymi — przynajmniej w tradycyjnym znaczeniu tego drugiego pojęcia” — pisze Marek Maciejewski¹⁶. Autor ten stwierdza ostatecznie, że w realiach niemieckich Nową Prawicę należy umieścić pomiędzy „starą” prawicą a „skompromitowanym faszyzmem”¹⁷. W kontekście samego IBD prasa niemiecka podaje z kolei, że zajmuje on miejsce na ziemi niczyjej, która znajduje się na prawo od CDU¹⁸. Autorzy oficjalnej broszury informacyjnej landu Dolna

¹⁴ Zob. S. SALZBORN: *Renaissance of the New Right...*; J. BRUNS, K. GLÖSEL, N. STROBL: *Rechte Kulturrevolution. Wer und was ist die Neue Rechte von heute*. Hamburg 2015.

¹⁵ G. HENTGES, G. KÖKGIRAN, K. NOTTBOHM: *Die Identitäre Bewegung Deutschland...*, s. 39.

¹⁶ M. MACIEJEWSKI: *Z problematyki kształtowania się radykalnej prawicy...*, s. 220.

¹⁷ *Ibidem*, s. 223.

¹⁸ V. WEIB: *Die Identitären. Nicht links, nicht rechts — nur national* „Zeit Online“ 21.03.2013 — <http://www.zeit.de/2013/13/Die-Identitaeren/komplettansicht> (dostęp: 6.02.2017).

Saksonia zauważają z kolei większe podobieństwo do idei niemieckiego cesarstwa w stylu Bismarcka aniżeli do socjalizmu narodowego czy neonazizmu¹⁹. Zdania są zatem wyraźnie podzielone.

Autorka niniejszego tekstu stoi w tych dywagacjach na stanowisku, że istnieją silne podstawy do klasyfikacji niemieckiego IBD jako ugrupowania skrajnie prawicowego. Dokładniejsza analiza działalności niemieckiego ruchu identytarystów, dokonana w dalszej części tekstu, wskaże na wyraźne podobieństwa ideologiczne z prawicowym ekstremizmem. Warto jednak już w tym miejscu wspomnieć o wymienianych przez badaczy cechach, łączących identytarystów (jako członków odłamu Nowej Prawicy) z szerszą sceną skrajnie prawicową. Cechami tymi są: postulowanie prymatu niemieckich interesów narodowych²⁰; poszanowanie tradycji i kultury ojczyzny; propagowanie tradycyjnego modelu rodziny, nacechowanego dodatkowo antyfeministycznie i homofobicznie; przywiązanie do społecznej hierarchizacji; volkistowska koncepcja społeczeństwa; tendencja do rewizjonizmu historycznego²¹. Niektórzy autorzy posuwają się do stwierdzenia, że jest to jedynie nowe opakowanie dla starych haseł — tożsamość narodowa i etnopluralizm zastępują rasę i apartheid, a *Volksgemeinschaft* wyparta zostaje przez tzw. kolektyw²². Bliższa analiza historii i działalności ruchu pozwoli rozjaśnić wskazane wątpliwości.

Identitäre Bewegung Deutschland

Niemiecki ruch identytarystów zaistniał w sferze publicznej w październiku 2012 roku jako grupa na portalu społecznościowym Facebook. Powstał na wzór francuskiego *Génération Identitaire*, będącego z kolei młodzieżówką ruchu aktywistycznego *Bloc Identitaire*. To właśnie między innymi poprzez skojarzenie z odpowiednikami francuskiej *Nouvelle Droite* i czerpanie z ich dorobku ideologicznego znajdujemy podstawy do zaklasyfikowania IBD wewnątrz prądu myślowego Nowej Prawicy. W grudniu 2012 roku we Frankfurcie nad Menem odbyło się pierwsze ogólnoniemieckie spotkanie członków ruchu. Identytaryści przeanalizowali — krytyczną ich zdaniem — sytuację, w jakiej znajdują

¹⁹ *Niedersächsisches Ministerium für Inneres und Sport — Verfassungsschutz: Identitäre Bewegung Deutschland (IBD). Ideologie & Aktionsfelder* — <https://www.verfassungsschutz.de/de/oeffentlichkeitsarbeit/publikationen/pb-rechtsextremismus/publikationen-landesbehoerden-rechtsextremismus/broschuere-ni-2016-11-identitaere-bewegung-deutschland>, s. 6 (dostęp: 15.01.2017).

²⁰ M. MACIEJEWSKI: *Z problematyki kształtowania się radykalnej prawicy...*, s. 221.

²¹ S. SALZBORN: *Renaissance of the New Right...*, s. 45.

²² A. BRAUNER-ORTHEN: *Die Neue Rechte in Deutschland...*, s. 27.

się dzisiejsze Niemcy i cała Europa. Podkreślano, że problemy wewnętrzne, jak na przykład spadek dzietności europejskich społeczeństw, pogłębiane są przez obecność „obcych”. Nawoływano do podjęcia aktywności pod prostym, dychotomicznym hasłem „rekonkwista lub Eurabia”, sugerując, że brak podjęcia inicjatywy mógłby oznaczać całkowity upadek europejskiej kultury, gospodarki i przede wszystkim tożsamości²³. Podkreśla się, że tym spotkaniem IBD zapoczątkował swoje wyjście ze świata Internetu do realnej rzeczywistości.

W rok od rozpoczęcia działalności, w październiku 2013 roku, niemieckie ministerstwo spraw wewnętrznych raportowało istnienie ponad 50 lokalnych oddziałów IBD²⁴. Od 2014 roku IBD zarejestrowane jest w Niemczech jako stowarzyszenie²⁵, prowadzi także fachowo redagowaną i atrakcyjną wizualnie stronę internetową. Obecnie ich grono „fanów” na portalu społecznościowym Facebook liczy prawie 50 tys. osób²⁶. Mimo że, jak wspomniano, identytaryści dokonali znacznego postępu na drodze do wyprowadzania swojego ruchu ze świata wirtualnego do „realu”, wciąż centrum ich działalności aktywistycznej stanowi Internet. Z tego też powodu trudno doszukać się w niemieckiej literaturze chociażby szacunkowych danych dotyczących faktycznej liczby członków ruchu. Akcje dokonywane w przestrzeni publicznej przez zaledwie kilku aktywistów, rozpropagowywane są i udostępniane przez setki kolejnych, działających w Internecie. W prasie można doszukać się doniesień, jakoby w całych Niemczech działało około 400 członków IBD²⁷.

Identytaryści określają siebie jako młodzież bez pochodzenia migracyjnego (*ohne Migrationshintergrund*), która czuje, że współczesna mainstreamowa polityka nie oddaje ich polityczno-społecznych potrzeb. Ich zdaniem poprawność polityczna przesłoniła rządzącym prawdziwy obraz rzeczywistości i poprzez swoją tolerancję i otwartość na odmienności odwrócili się oni od prawdziwej niemieckiej oraz europejskiej tożsamości etniczno-kulturowej²⁸. Z tego powodu dążą usilnie poprzez kreatywnie przeprowadzane akcje w Internecie i w przestrzeni publicznej do tego, by „odzyskać przestrzeń do dyskusji, zdominowaną

²³ G. HENTGES, G. KÖKGIRAN, K. NOTTBOHM: *Die Identitäre Bewegung Deutschland...*, s. 7.

²⁴ A. SPEIT: *Revolution in neuem Gewand* — <http://www.bpb.de/politik/extremismus/rechtsextremismus/180895/revolution-in-neuem-gewand> (dostęp: 9.02.2017).

²⁵ Głównie z powodów finansowych — nowa forma działalności umożliwiła ruchowi gromadzenie datków na swoją działalność. Zob. *Niedersächsisches Ministerium für Inneres und Sport...*, s. 15.

²⁶ Stan: styczeń 2017.

²⁷ A. TIEG: *Identitäre Bewegung. Alarmstufe gelb*. „Zeit Online” 30.08.2016 — <http://www.zeit.de/2016/36/identitaere-bewegung-hamburger-verfassungsschutz/komplettansicht> (dostęp: 6.02.2017).

²⁸ J. BRUNS, K. GLÖSEL, N. STROBL: *Rechte Kulturrevolution. Wer und was ist die Neue Rechte von heute?* Hamburg 2015, s. 8.

dotychczas przez lewicowo-liberalną hegemonię²⁹. Identytaryści wybierają dla siebie na politycznym spektrum miejsce pozaparlamentarnego ruchu opozycyjnego. Chcą za pomocą „pokojowego aktywizmu” i politycznego kształcenia szerzyć wartości, takie jak ojczyzna, wolność i tradycja³⁰. Określają się także, bardzo podobnie do zwolenników Pegidy, jako patriotycznych Europejczyków. Zdaniem identytarystów koniecznością staje się niezwłoczne podjęcie akcji oraz zaangażowanie jak największej liczby osób. Obecna sytuacja w Niemczech i — szerzej — w Europie jest według nich bardzo krytyczna. Europejska tożsamość chyli się ku upadkowi. Poczucie wspólnego zagrożenia niemieccy identytaryści dzielą z innymi europejskimi odłamami ruchu. Szczególnie bliską współpracę, ze względu na wspólną języka, prowadzą przede wszystkim z austriackimi identytarystami (Identitäre Bewegung Österreich)³¹.

Program i struktura ruchu celowo sformułowane są w sporym stopniu niejasno³². Wizja polityczna IBD zamyka się w sześciu hasłach, wymienionych i dokładnie opisanych na ich oficjalnej stronie internetowej. Są to:

- utrzymanie tożsamości etnokulturowej — postulat wzmocnienia poczucia świadomości własnej tożsamości oraz odcięcia się od idei jednego świata; ochrona różnorodności narodów i kultur powinna — zdaniem członków ruchu — stanowić podstawową zasadę współczesnego społeczeństwa;
- obrona „swojego” — zamykająca się w chęci przywrócenia „zdrowego” podejścia do patriotyzmu i umiłowania własnej ojczyzny; *nota bene* tym właśnie postulatem identytaryści zbliżają się do wszystkich pozostałych prawicowych ugrupowań skrajnych w Niemczech, których członkowie uważają, że polityczna poprawność panująca w tym kraju, a także wzgląd na zaszczości historyczne, wypaczyły rozumienie miłości do własnej ojczyzny; identytaryści piszą: „[...] chcemy, żeby każdy mógł otwarcie i szczerze przyznać się do swojej własnej kultury i tradycji, bez bycia posądzonym o wykluczenie i dyskryminację”;
- otwarta dyskusja nad tożsamością — postulat otwartej debaty nad kwestią tożsamości w jej XXI-wiecznym wydaniu — kwestią, wokół której zamykają się „najważniejsze pytania współczesności”;
- „remigracja” — twierdzenie, że konieczne jest odsyłanie z Niemiec i Europy wszelkich nielegalnych imigrantów według humanitarnych standardów oraz tworzenie warunków umożliwiających odwrócenie obecnych tendencji migracyjnych, określanych pejoratywnie mianem mieszanki ludności;

²⁹ Was bedeutet der Begriff „Reconquista“? — <https://www.identitaere-bewegung.de/category/faq/> (dostęp: 6.02.2017).

³⁰ Wer oder was ist die Identitäre Bewegung? — <https://www.identitaere-bewegung.de/category/faq/> (dostęp: 6.02.2017).

³¹ Niedersächsisches Ministerium für Inneres und Sport..., s. 13.

³² V. WEIB: Die Identitären...

- pomoc na miejscu — hasło również związane z polityką migracyjną, oznaczające pomoc strukturalną i humanitarną dla krajów, z których imigranci masowo przybywają do Europy;
- bezpieczne granice — postulat ochrony granic przez europejskie państwa oraz ich suwerenności w tworzeniu własnej i konsekwentnej polityki granicznej³³.

Warto zaznaczyć, że wraz ze zmianą szaty graficznej strony internetowej IBD zmieniły się również publikowane tam wytyczne programowe. Poprzednio zamykały się one w czterech punktach, o zasadniczo tej samej treści. Podkreślano w nich jednak, o wiele mocniej niż obecnie, że cele ruchu są demokratyczne. Jedna z ówczesnych zasad — „0% rasizmu, 100% tożsamości” — szczególnie zapadła w pamięć opinii publicznej i jest często przytaczana, by streścić ideologię identytarystów.

Znaczenie przywołanych postulatów oraz ich ideologiczne konotacje przybliżone zostaną w dalszej części tekstu. Warto tutaj wymienić jeszcze kilka dodatkowych definicji, podawanych na stronie IDB w zakładce pod nazwą „Często zadawane pytania” (FAQ), którą w pewnym stopniu można uznać za obronę przed często stawianymi identytarystom zarzutami. Ustosunkowują się oni w tym miejscu między innymi do pytań o to, czy są nastawieni przeciwko obcokrajowcom oraz czy są ugrupowaniem skrajnie prawicowym. Jako odpowiedź na te wątpliwości czytamy, że IDB pragnie krytykować nie tyle imigrantów (jako jednostki bądź grupy), ile polityczne elity, które stworzyły dla tychże imigrantów zachęty do przybycia na kontynent europejski, oraz całą ideę współczesnej polityki azyłowej i migracyjnej, która doprowadziła do obecnego „azyłowego obłędu”. Oprócz tak zarysowanej definicji negatywnej, identytaryści piszą także: „[...] jest dla nas ważnym, aby oprócz krytyki bieżącej polityki, ponownie odbudować świadomy [dosł. pewny siebie] stosunek do własnej tożsamości etniczno-kulturowej [...] bez popadania w odruchy ksenofobiczne”³⁴. Również na pytanie o swoje rzekome ciążenie ku politycznemu ekstremizmowi, identytaryści odpowiadają zdecydowanym „nie”. „Postulujemy patriotyczną normalność dla Niemiec, która nie ma nic wspólnego z ekstremizmem czy rasizmem” — dodają³⁵.

Do metod działania IBD należą przede wszystkim: rozdawanie ulotek i broszur; organizacja tzw. flash mobów; zakłócanie wydarzeń publicznych, podczas których propagowane są treści odmienne od tych, za którymi optuje sam ruch; okupacja instytucji i budynków publicznych; organizowanie demonstracji, spot-

³³ *Politische Forderung* — <https://www.identitaere-bewegung.de/category/politische-forderungen/> (dostęp: 9.02.2017).

³⁴ *Seid ihr gegen Ausländer?* — <https://www.identitaere-bewegung.de/category/faq/> (dostęp: 9.02.2017).

³⁵ *Sind eure Ziele nicht rassistisch/extremistisch?* — <https://www.identitaere-bewegung.de/category/faq/> (dostęp: 6.02.2017).

kań, wykładów otwartych oraz wszelkie inne formy zaliczane do tzw. obywatelskiego nieposłuszeństwa. Jeszcze do niedawna w niemieckiej prasie można było znaleźć stwierdzenia, jakoby ruch ograniczał się jedynie do zdobywania nowych zwolenników na portalu Facebook. Ich obecność w przestrzeni publicznej stała się jednak z czasem coraz bardziej wyraźna. Wymienienie w tym miejscu kilku przykładów takich politycznych happeningów IBD pozwoli zrozumieć charakter ich działalności.

W czerwcu 2015 roku identytaryści okupowali jednocześnie dwa lokale partyjne należące do koalicji rządzącej ugrupowania SPD (Sozialdemokratische Partei Deutschlands, Socjaldemokratyczna Partia Niemiec). W Berlinie był to słynny Dom Willy'ego Brandta, w Hamburgu zaś — lokalny budynek partyjny. W obu tych lokalizacjach identytaryści rozłożyli plakaty z napisami, w których opowiadali się przeciwko polityce migracyjnej rządu. Akcja trwała zaledwie kilka minut i aktywiści ruchu rozpierzchli się jeszcze przed przybyciem policji³⁶. IBD zdał jednak z tego wydarzenia obszerną relację w Internecie, przyznając się tym samym do przeprowadzenia akcji. Jeszcze więcej uwagi przyciągnęła ich akcja wdrapania się na Bramę Brandenburską w sierpniu 2016 roku. Również tym razem akcja trwała zaledwie kilka minut, została jednak sfilmowana i rozpropagowana na szeroką skalę w Internecie. Aktywiści rozwiesili na Bramie symbole swojego ruchu oraz wielki plakat z napisem „Bezpieczne granice — bezpieczna przyszłość”. Na przeprowadzenie tego manifestu obrali szczególny dzień, jakim był dzień otwartych drzwi niemieckich instytucji rządowych, poświęcony w danym roku tematowi integracji i imigracji³⁷. Młodzi Niemcy należący do ruchu protestowali także przed siedzibą prezydenta ze sztandarami „Młodzież bez pochodzenia migracyjnego — zapomniana, ale nie bezbronna”³⁸. Zdarzyło im się także zakłócić nadawaną na żywo audycję radiową, poświęconą tematowi związanym z religią, między innymi z problemem noszenia nakryć głowy przez muzułmańskie kobiety. Dyskutantów wyzwali, trzymając w rękach symbole ruchu, od kłamców i hipokrytów³⁹.

W sierpniu 2016 roku aktywiści IBD w Hamburgu oraz w Dolnej Saksonii przeprowadzili happening odnoszący się do wydarzeń z nocy sylwestrowej 2015/2016 roku, kiedy to w Kolonii ogromna grupa imigrantów podczas zabawy

³⁶ *Rechtsextreme besetzen Balkon der SPD-Zentrale* — <http://www.spiegel.de/politik/deutschland/spd-zentralen-in-berlin-und-hamburg-rechte-besetzen-balkon-a-1041130.html> (dostęp: 1.02.2017).

³⁷ *„Identitäre” klettern auf das Brandenburger Tor* — <http://www.rbb-online.de/abendschau/index.htm/doc=!content!rbb!rbb!politik!beitrag!2016!08!brandenburger-tor-besetzt-berlin-identitaere-bewegung.html> (dostęp: 1.02.2017).

³⁸ *Großer Austausch* — <https://www.identitaere-bewegung.de/kampagnen/grosser-austausch/> (dostęp: 1.02.2017).

³⁹ N. AL SAIDI: *Hip, internetaffin und aggressive*. Deutschlandfunk 21.10.2016 — http://www.deutschlandfunk.de/rechtsextreme-identitaere-bewegung-hip-internetaffin-und.724.de.html?dram:article_id=369227 (dostęp: 1.02.2017).

na otwartym terenie dopuściła się kradzieży i molestowania seksualnego wobec kobiet — Niemek i turystek. Akcja IDB przypominająca wydarzenia tej sylwestrowej nocy polegała na ustawieniu obok siebie trzech dziewcząt — aktywistek ruchu. Pierwsza z nich, o przeciętnym, młodzieżowym wyglądzie, trzymała w rękach kartkę z napisem „Kobiety w Niemczech 2006”. Druga, reprezentująca kobiety z roku 2016, była ucharakteryzowana na kobietę pobitą i wykorzystaną. Trzecia zaś, reprezentująca czarną wizję przyszłości Niemiec, była od stóp do głów ubrana w muzułmańskie nakrycia głowy i ciała⁴⁰. W październiku, w akcji o podobnym charakterze, identytaryści rozdawali kobietom gaz pieprzowy do ich samoobrony przed atakami podobnymi do tych z wydarzeń w Kolonii.

Symbolika. Do najważniejszych symboli niemieckich identytarystów należy grecka litera lambda, której kontur widnieje w oficjalnym logo IDB w kolorze żółtym, na czarnym tle (te dwa kolory to znak rozpoznawczy ruchu). Symbolizuje ona tarczę żołnierzy spartańskich, na której również widniała ta grecka litera, jako pierwsza litera nazwy Lakonii — historycznej krainy, której stolicą była Sparta. W kontekście ruchu identytarystów mówi się o ich przywiązaniu nie tyle do tej mitologicznej krainy bądź ludu, ile do konkretnego wydarzenia z roku 480 przed narodzeniem Chrystusa, kiedy to mała grupa Spartan, zaopatrzona we wspomniane tarcze, pokonała pod Termopilami armię Persów. Chodzi więc zatem o wiele bardziej o mit heroicznej walki z obcą siłą i wrogimi wpływami, które grożą rodzimej tożsamości⁴¹. Ruch nawiązuje również często publikowanymi grafikami do amerykańskiego filmu *300*, odnoszącego się do tych samych wydarzeń ze świata antycznego. Niemieccy dziennikarze komentują ten symbol z wyraźną pogardą. W „Die Zeit“ czytamy na przykład: „Lambda znalazła w końcu drogę od krwawego, skandalicznego filmu hollywoodzkiego do samego centrum prawicowej polityki symbolicznej”⁴².

Równie ważne i symboliczne znaczenie ma używanie na określenie politycznego celu ruchu terminu „rekonkwista”. Słowo to było używane w historii, by nazwać średniowieczny okres walki chrześcijan z muzułmanami służącej uwolnieniu Półwyspu Iberyjskiego spod wpływów tych drugich. W jej wyniku większość innowierców musiała opuścić tereny ówczesnej Hiszpanii. Pojęcie rekonkwisty występuje w większości artykułów prasowych w Niemczech, odnoszących się do problematyki ruchu IDB, urastając w opinii publicznej do rangi ich znaku rozpoznawczego. Identytaryści tłumaczą ten poniekąd militarystyczny termin takimi słowami: „[...] z pewnością nie znajdujemy się obecnie w żadnej bezpośredniej militarnej konfrontacji, mimo to dominuje obecnie poprzez ideologię multikulti duch samodestrukcji. Jest to więc przede wszystkim walka

⁴⁰ *Niedersächsisches Ministerium für Inneres und Sport...*, s. 41.

⁴¹ A. SPEIT: *Revolution in neuem Gewand...*

⁴² V. WEIB: *Die Identitären...*

o idee, pojęcia i polityczne pozycje⁴³. Niezależnie od siły przytoczonej argumentacji ruchu, ściśle nawiązywanie do historii antycznych i średniowiecznych wojen prowadzonych przeciwko zagrażającym „obcym”, z jednej strony nasuwa podejrzenia o nadużywanie skojarzeń historycznych do własnych celów, z drugiej zaś wyraźnie przypomina taktykę stosowaną przez wszystkie ugrupowania skrajnie prawicowe. Wystarczy tu jedynie dla przykładu powołać się na polskich narodowców, lubujących się w nawiązywaniu do polskiej tradycji powstańczej czy też do historii Żołnierzy Wyklętych. Dla niezorientowanego odbiorcy są to hasła bardzo chwytliwe, sprawiające wrażenie, że ruch nawiązujący do tak chwalebnych postaci i momentów w historii narodu czy świata nie może działać w niesłusznej sprawie.

Wszystkie przywołane symbole i hasła znajdują praktyczne zastosowanie wśród członków ruchu pod postacią tzw. wlepek lub koszulek z nadrukami. Oprócz wymienionych głównych motywów, często pod wpływem bieżących wydarzeń powstają nowe, szybko rozdawane lub udostępniane inne formy graficzne. Przykładem może być tutaj zupełnie odmienna interpretacja przez ruch wydarzeń związanych z zamachem terrorystycznym na redakcję francuskiego pisma „Charlie Hebdo” ze stycznia 2015 roku. Podczas gdy głównym hasłem wyrażającym wówczas solidarność z ofiarami zamachu, z ideą wolności słowa oraz całym państwem francuskim, był slogan „Je suis Charlie” („Jestem Charlie”), identytaryści obrali wówczas alternatywne hasło „Je suis Charlie Martel” („Jestem Charles’em Martelem” tzn. Karolem Młotem). Umiłowanie przez członków IBD postaci władcy państwa Franków związane jest z jego walką z Saracenami, jak określano w starożytności Arabów. Również liczba oznaczająca rok, w którym odbyła się największa bitwa tej arabsko-frankońskiej wojny, 732 ma dla ruchu symboliczne znaczenie⁴⁴. Te wyszukane skojarzenia historyczne i kulturowe stanowią zdecydowany przełom w symbolice skrajnie prawicowej, w której główne znaczenie odgrywały dotychczas powiązania z postacią Hitlera bądź znakami nazistowskimi.

Rys ideologiczny. Wszystkie zarysowane akcje protestacyjne, treść identytarystycznych wpisów w Internecie, ich argumentacja i symbolika skupione są wokół kilku istotnych pojęć, które postaram się pokrótce przybliżyć. Często są one *explicite* wyłożone w programie polityczno-społecznym IBD, część zaś pozostaje ukryta w programowej retoryce. Zwracają jednak na nie uwagę badacze niniejszego tematu.

Kluczowa idea ruchu — tożsamość — ma dla jego zwolenników hierarchiczne znaczenie. Najistotniejszym składnikiem tożsamości ludzkiej jest tożsamość rozumiana w kontekście regionalnym jako przywiązanie do własnego miasta

⁴³ *Was bedeutet der Begriff „Reconquista“?*

⁴⁴ *Niedersächsisches Ministerium für Inneres und Sport...*, s. 33.

lub wsi. Na tym poziomie tak bardzo krytykowana przez IBD różnorodność wydaje się paradoksalnie elementem korzystnym. „Dialekty, zwyczaje, obyczaje i regionalne historie kształtują tę tożsamość w szczególności”⁴⁵ — piszą na swojej oficjalnej stronie. Kolejnym poziomem jest tożsamość narodowa, rozumiana jako przywiązanie do własnego narodu lub państwa. Absolutyzacja tego poczucia tożsamości w myśl dogmatycznego nacjonalizmu zostaje jednak przez ruch odrzucona. Tożsamość narodowa dopełnia niejako pierwszą i najważniejszą tożsamość regionalną. Dopiero w dalszej kolejności znajduje się tożsamość cywilizacyjna, w przypadku Niemiec — tożsamość europejska⁴⁶.

Jednym z istotnych elementów identytarystycznej wizji porządku społecznego jest *Befreiungsnationalismus* — nacjonalizm uwalniający. Ma on stanowić symptom żywotności zdrowych narodów, których celem powinno być poszukiwanie swojej własnej ludowej, etnicznej tożsamości w oderwaniu od uniwersalizmu narzucanego przez zewnętrzne siły⁴⁷. Idea ta przenika niemal wszystkie treści, które propagują identytaryści. W przypadku RFN tamtejszy ruch bije na alarm — szerzy wizje zbliżającej się katastrofy i unicestwienia narodu niemieckiego przez ogromny zalew przybyszów z zewnątrz, ale także poprzez pielęgnowany przez lata specyficzny, w pewnym stopniu wstydlivy stosunek Niemców do własnej tradycji narodowej, określane często w literaturze mianem *Selbsthass* — dosłownie: nienawiść do siebie.

To specyficzne podejście do idei narodu warunkuje spojrzenie identytarystów na grupy ludzkie w ogóle. Wskazuje się, że Nowa Prawica, tak jak każdy inny odłam skrajnej prawicy, zakłada nierówność ludzi — jedynie uzasadnienie tej nierówności zmienia się z podstawy rasowej na etniczną⁴⁸. Takie założenie ideologiczne występuje wśród identytarystów pod pojęciem etnopluralizmu. Uznawane jest ono niekiedy za jedyny nowatorski element wprowadzony przez Nową Prawicę do ideologii skrajnie prawicowej, dlatego warto poświęcić mu w tym miejscu więcej uwagi.

Etnopluralizm ma odróżniać się od biologicznego rasizmu innym proponowanym sposobem segregacji ludzi. Podstawę do wartościowania jednostek stanowi w tym wypadku nie identyfikacja rasowa, ale przynależność do konkretnej grupy etnicznej bądź kulturowej. Sposobem zaś eliminacji jednostek nieakceptowanych w przyjętej wizji społeczeństwa jest z kolei nie eksterminacja, lecz segregacja w myśl zasad etnopluralizmu⁴⁹. W myśl tej idei zakłada się, że narody i grupy etniczne stanowią zamknięte systemy, które pod żadnym pozorem nie

⁴⁵ *Was heißt für euch eigentlich „Identität“?* — <https://www.identitaere-bewegung.de/category/faq/> (dostęp: 6.02.2017).

⁴⁶ *Ibidem*.

⁴⁷ G. HENTGES, G. KÖKGIRAN, K. NOTTBOHM: *Die Identitäre Bewegung Deutschland...*, s. 3.

⁴⁸ S. SALZBORN: *Renaissance of the New Right...*, s. 41.

⁴⁹ *Ibidem*.

powinny się mieszać ani żyć wewnątrz jednego społeczeństwa, lecz zasiedlać osobne, rozgraniczone terytoria⁵⁰. Powinna zatem nastąpić etniczna homogenizacja przestrzeni geograficznych tak, aby każda grupa mogła żyć w przestrzeni przewidzianej tylko dla niej.

Stąd blisko już do haseł w stylu „Polska dla Polaków”, „Niemcy dla Niemców” czy „Turcja dla Turków”, postulujących etniczną lub narodową czystość wewnątrz współczesnych państw. Ruch identytarystów nie odzęguje się od przypisywanej mu wrogości wobec obcych. Wręcz przeciwnie, tłumaczy, że w „postrzeganiu każdego »my« zamyka się zawsze postrzeganie »innych«”⁵¹. W myśl etnocentryzmu identytaryści nie skupiają się na poszukiwaniu elementów wspólnych pomiędzy grupami etnicznymi, narodowymi czy religijnymi, lecz na podkreślaniu i pielęgnowaniu różnic. Egalitaryzm, propagowany w programie krytykowanej silnie przez IBD lewicy, zostaje radykalnie odrzucony. Nie ma więc w takiej ideologii miejsca na jakiegokolwiek pokojowe współżycie różnych grup etnicznych wymieszanych na konkretnym terytorium. Dopiero dokładne oczyszczenie i odseparowanie od siebie poszczególnych grup wewnątrz społeczeństw lub państw pozwala, zdaniem identytarystów, żyć wszystkim w zgodzie i harmonii. Wszyscy imigranci, „mieszający” się w struktury społeczne danego narodu, uznawani są za element niekorzystny dla tegoż narodu. Stanowią oni bowiem zagrożenie na niemalże wszystkich polach życia społecznego, a przede wszystkim zagrożenie dla tożsamości lokalnej i narodowej. W przypadku RFN, w kontekście tzw. kryzysu migracyjnego, zagrożenie dla tożsamości niemieckiej upatrywane jest w napływającej społeczności muzułmańskiej o cechach odmiennych od tradycyjnie rozumianej społeczności niemieckiej. Wyjaśnia to zasadność przypisywania ruchowi przymiotnika *islamfeindlich*, oznaczającego tyle co: nastawiony wrogo wobec islamu. Jedną ze swoich kampanii IBD nazwał sloganem „Wielkiej wymiany” („Der Große Austausch“). Jest to określenie pejoratywne, składające się, zdaniem działaczy ruchu, na obecny kryzysowy stan, w jakim znajdują się RFN i inne kraje europejskie. „Wielka wymiana” oznacza powolny proces, w którego wyniku rdzenne zamieszkałe na danym terenie społeczeństwo zostaje wypierane i zmienione poprzez imigrację z regionów pozaeuropejskich⁵². W centrum akcji przeprowadzanych pod tym hasłem od pierwszej połowy 2015 roku stoi polityka migracyjna, która rozprasza i „rozpuszcza” ideę regionalnej i narodowej tożsamości⁵³. Ponadto nie stanowi ona rozwiązania problemów demograficznych, jakie doskwierają obecnie społeczeństwu niemiec-

⁵⁰ G. HENTGES, G. KÖKGIRAN, K. NOTTBOHM: *Die Identitäre Bewegung Deutschland...*, s. 3.

⁵¹ *Was heißt für euch eigentlich „Identität“?* — <https://www.identitaere-bewegung.de/category/faq/> (dostęp: 9.02.2017).

⁵² *Was meint der Begriff „Großer Austausch“ und wo ist schuld daran?* — <https://www.identitaere-bewegung.de/category/faq/> (dostęp: 9.02.2017).

⁵³ *Niedersächsisches Ministerium für Inneres und Sport...*, s. 36—37.

kiemu. W przesadny dosyć sposób identytaryści dowodzą, że przedłużanie się takiego stanu rzeczy sprawi, że niedługo „Niemcy staną się mniejszością we własnym kraju”⁵⁴.

Krytycy idei etnopluralizmu podkreślają, że nie odróżnia się on w zasadzie od rasizmu i definiują go krótko jako „rasizm bez rasy”. Inni z kolei proponują tu wprowadzenie określenia „rasizm kulturowy”⁵⁵. Mimo że nacisk w przypadku idei etnopluralizmu położony jest na inną linię klasyfikacji społecznej, wciąż mamy do czynienia z retoryką podziałów i dychotomicznym spojrzeniem na świat. Wszyscy nienależący do konkretnej grupy etnicznej — w tym przypadku Niemców (co ważne — Niemców bez pochodzenia migracyjnego) — przedstawieni są jako wrogowie, jako grupa gorsza. Podobnie jak w odniesieniu do innych grup skrajnych, do wrogów identytaryści zaliczają także prasę i elity polityczne, przypisując im w pewnym stopniu odpowiedzialność za obecny stan rzeczy.

Jak zauważamy, punkt ciężkości zostaje w przypadku etnopluralizmu przesunięty na inną kategorię podziału, wciąż jednak brakuje refleksji nad tym, że jednostka reprezentować może sobą o wiele więcej, aniżeli sugerowałaby to jej przynależność do konkretnej, dezawuowanej, większej grupy osób. Identytaryści w swoim etnopluralizmie stoją na stanowisku *stricte* antyindywidualistycznym. W centrum ich ideologii stoi nie jednostka, ale społeczność, rozumiana najczęściej jako grupa etniczna. Takie spojrzenie na człowieka i społeczeństwo w realiach niemieckich jest ponadto nacechowane ideą volkizmu.

Podobnie jak wcześniej istniejące odłamy radykalnie prawicowe, również identytaryści proponują rozwiązania społeczne, gospodarcze i polityczne, określane mianem „trzeciej drogi” („Der Dritte Weg“). Różnica w porównaniu ze „starą” skrajną prawicą polegać ma jednak na innej zawartości merytorycznej tego stwierdzenia. Podczas gdy pomiędzy II wojną światową a upadkiem komunizmu w Niemczech mowa była o pośrednich rozwiązaniach pomiędzy kapitalizmem a komunizmem, o tyle obecnie „trzecia” — i do tego etnokulturowa — „droga”, polegać ma na homogenicznej koncentracji narodów europejskich i europejskiej kultury wobec zagrożenia ideą heterogenicznego i pluralistycznego społeczeństwa⁵⁶.

Istotnym elementem ideologii ruchu jest również metapolityka rozumiana jednak w specyficzny sposób, nie tyle jako teoria filozoficzna, ile jako miejsce, w którym polityka jest uprawiana. Identytaryści twierdzą, że właśnie metapolityka, jako „przedpolityczna przestrzeń”, stanowi ich pole operacyjne. Przedstawiciele IBD wychodzą z założenia, że polityka nie musi być uprawiana jedynie w parlamencie i tylko za pomocą tej formy działalności publicznej, jaką jest

⁵⁴ *Großer Austausch...*

⁵⁵ *Niedersächsisches Ministerium für Inneres und Sport...*, s. 23.

⁵⁶ *Ibidem*, s. 21.

partia polityczna, lecz może rozgrywać się w przestrzeni kulturowej, na ulicach i w mediach⁵⁷. W tak zarysowanej przestrzeni przedpolitycznej niemieccy identytaryści, w myśl idei metapolityki, realizują przywołane założenia ideologiczne.

Obserwacja przez Urząd Ochrony Konstytucji. Ze względu na szerzone przez IBD hasła ruch znalazł się pod obserwacją odpowiednich niemieckich urzędów, których zadaniem jest monitorowanie wszelkich zachowań niebędących w zgodzie z niemiecką konstytucją. Na początku 2014 roku dolnosaksoński odłam IBD znalazł się pod obserwacją lokalnego oddziału Urzędu Ochrony Konstytucji pod pretekstem wykazywania „dążeń skrajnie prawicowych”. Broszura informacyjna Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Sportu landu Dolna Saksonia była jednym z pierwszych oficjalnych dokumentów, w którym zwracano uwagę na nowy problem, jakim było powstanie nowego ugrupowania o poglądach skrajnych.

Od sierpnia 2016 roku ruch obserwowany jest przez Urząd Ochrony Konstytucji (Bundesamt für Verfassungsschutz, BfV) także na szczeblu federalnym. Jest to między innymi oznaka uznania problemu działalności ruchu za problem ogólnoniemiecki, a nie ograniczony do konkretnego niemieckiego regionu. Badacze skrajnych ugrupowań w Niemczech wiedzą jednak, że pojawienie się na liście ugrupowań obserwowanych przez BfV zamyka bardzo często dalsze drogi rozwoju partii bądź ruchów. Jak do tej pory BfV nie podjął jeszcze żadnych kroków, mających na celu rozwiązanie ruchu, ustalono jedynie poszlaki wskazujące na silne dążenia identytarystów do wykroczenia poza zasady porządku konstytucyjnego. Mają się one opierać przede wszystkim na zniesławieniu osób o pochodzeniu migracyjnym oraz azylantów⁵⁸.

Podsumowanie

Pojawienie się na niemieckiej scenie politycznej nowego ruchu, określającego siebie jako patriotyczną alternatywę, następuje licznym problemom zarówno dla politologów, jak i dla pozostałych obserwatorów życia politycznego. W artykule przytoczono wiele argumentów wskazujących na trudności z lokalizacją ruchu na tradycyjnym spektrum politycznym. Sam IBD uważa się za nowoczes-

⁵⁷ *Was ist inter dem Begriff „Metapolitik“ zu verstehen?* — <https://www.identitaere-bewegung.de/category/faq/> (dostęp: 6.02.2017).

⁵⁸ *Bundesamt für Verfassungsschutz beobachtet „Identitäre Bewegung Deutschland“* — <https://www.verfassungsschutz.de/de/aktuelles/zur-sache/zs-2016-001-maassen-dpa-2016-08> (dostęp: 9.02.2017).

ne, pozapolityczne rozwiązanie, a ten stan zawieszenia w niemieckiej przestrzeni publicznej działa w pewien sposób na ich korzyść. Mimo licznych wysiłków podjętych w celu nadania ruchowi swoistej merytorycznej lekkości niemieckie służby bezpieczeństwa ujawniły w ich ideologii wiele elementów skrajnych. Jak wskazują przytoczone argumenty, po głębszej analizie programu IBD, są one wyraźnie dostrzegalne.

Dychotomiczna wizja świata szczególnie zbliża koncepcję IBD do innych skrajnych ugrupowań prawicowych. Prasa, polityczne elity, imigranci, koncerny międzynarodowe, obce „nie-niemieckie” wpływy znajdują się na ich celowniku jako wyjątkowi wrogowie. Choć metody działalności politycznej i sposoby propagowania obranej wizji porządku społecznego sprawiają wrażenie bardzo nowoczesnych, idee kryjące się w projekcie identytarystów, niewiele odbiegają od znanych z historii, nastawionych wrogo ugrupowań radykalnych. Przypisywany identytarystom, szczególnie rozwinięty „online marketing”⁵⁹ przykuwa być może uwagę niemieckiej młodzieży, szerzone treści stanowią jednak potencjalne zagrożenie dla systemu demokratycznego. Mimo że identytaryści, podobnie jak członkowie innych ruchów skrajnej prawicy, uznają patriotyzm i umiłowanie ojczyzny za główne cele działania, udało im się uwspółcześnić obraz radykalnych ruchów prawicowych. IBD obchodzi się bez formalnego biura prasowego oraz bez sporej liczby aktywistów. Skupienie na użytkownikach Internetu stanowi klucz do popularności ruchu i zapewnia im poczucie zaangażowania ze strony osób, które niechętnie wychodzą na ulice w celu obrony własnych poglądów, chętnie dzielą się jednak nimi w świecie wirtualnym. Identytaryści zapowiadają, że będą działać tak długo, aż ich żądania zostaną spełnione przez rząd, a ich idee wejdą do codziennej działalności politycznej. Jeśli uznać te słowa za pewnik, możemy liczyć się z tym, że jeszcze przez długi czas będziemy o identytarystach słyszeć. Warto zatem mieć świadomość, jakie elementy ideologiczne kryją się w ich chwytliwym programie społeczno-politycznym.

Bibliografia

Wydawnictwa zwarte

ARWINE A., MAYER L.: *Identity Politics as an Alternative to Conservatism and Social Democracy*. Lewiston 2011.

BRAUNER-ORTHEN A.: *Die Neue Rechte in Deutschland. Antidemokratische und rassistische Tendenzen*. Opladen 2001.

BRUNS J., GLÖSEL K., STROBL N.: *Rechte Kulturrevolution. Wer und was ist die Neue Rechte von heute?* Hamburg 2015.

⁵⁹ S. SALZBORN: *Renaissance of the New Right...*, s. 50.

PFAHL-TRAUGHBER A.: *Rechtsextremismus in der Bundesrepublik*. Monachium 2006.

STÖSS R.: *Die extreme Rechte in der Bundesrepublik*. Opladen 1989.

Artykuły w czasopismach naukowych

HENTGES G., KÖKGIRAN G., NOTTBOHM K.: *Die Identitäre Bewegung Deutschland (IBD) — Bewegung oder virtuelles Phänomen?* „Forschungsjournal Soziale Bewegungen“ 2014, Nr. 3.

MACIEJEWSKI M.: *Z problematyki kształtowania się radykalnej prawicy w Niemczech po II wojnie światowej*. „Politeja” 2004, nr 2.

SALZBORN S.: *Renaissance of the New Right in Germany? A discussion of New Right Elements in German Right-wing Extremism Today*. „German Politics and Society”, 2016, No 2.

START URRESTARAZU U.: *Neue Macht, neue Verantwortung, neue Identität? „Deutschlands Rolle in der Welt“ aus identitätstheoretischer Perspektive*. „Zeitschrift für Außen- und Sicherheitspolitik“ 2015, Nr. 1.

Źródła internetowe

AL SAIDI N., *Hip, internetaffin und aggressiv*. Deutschlandfunk 21.10.2016 — http://www.deutschlandfunk.de/rechtsextreme-identitaere-bewegung-hip-internetaffin-und.724.de.html?dram:article_id=369227 (dostęp: 1.02.2017).

Bundesamt für Verfassungsschutz beobachtet „Identitäre Bewegung Deutschland“ — <https://www.verfassungsschutz.de/de/aktuelles/zur-sache/zs-2016-001-maassen-dpa-2016-08> (dostęp: 9.02.2017).

„*Identitäre*” *klettern auf das Brandenburger Tor*. Rundfunk Berlin—Brandenburg 27.08.2016 — <http://www.rbb-online.de/abendschau/index.htm/doc=!content!rbb!rbb!politik!beitrag!2016!08!brandenburger-tor-besetzt-berlin-identitaere-bewegung.html> (dostęp: 1.02.2017).

Identitäre Bewegung Deutschland — <https://www.identitaere-bewegung.de> (dostęp: 6.02.2017).

Niedersächsisches Ministerium für Inneres und Sport — Verfassungsschutz, Identitäre Bewegung Deutschland (IBD). Ideologie & Aktionsfelder — <https://www.verfassungsschutz.de/de/oeffentlichkeitsarbeit/publikationen/pb-rechtsextremismus/publikationen-landesbehoerden-rechtsextremismus/broschuere-ni-2016-11-identitaere-bewegung-deutschland> (dostęp: 15.01.2017).

PFAHL-TRAUGHBER A.: *Die „Neue Rechte“*. Humanistischer Pressedienst — <http://hpd.de/artikel/11574> (dostęp: 11.01.2017).

Rechtsextreme besetzen Balkon der SPD-Zentrale. Spiegel Online 29.06.2015 — <http://www.spiegel.de/politik/deutschland/spd-zentralen-in-berlin-und-hamburg-rechte-besetzen-balkon-a-1041130.html> (dostęp: 1.02.2017).

SPEIT A.: *Revolution in neuem Gewand*. Bundeszentrale für politische Bildung — <http://www.bpb.de/politik/extremismus/rechtsextremismus/180895/revolution-in-neuem-gewand> (dostęp: 9.02.2017).

TIEG A.: *Identitäre Bewegung. Alarmstufe gelb*. Zeit Online 30.08.2016 — <http://www.zeit.de/2016/36/identitaere-bewegung-hamburger-verfassungsschutz/komplettansicht> (dostęp: 6.02.2017).

WEIß V.: *Die Identitären. Nicht links, nicht rechts — nur national*. Zeit Online 21.03.2013 — <http://www.zeit.de/2013/13/Die-Identitaeren/komplettansicht> (dostęp: 6.02.2017).

Agata Kalabunowska, studentka III roku studiów doktoranckich z dziedziny nauk politycznych w Instytucie Nauk Politycznych i Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie.